

כל אשר יגע בבשרה: כל דבר אוכל אשר יגע ויבלע ממנה.

יקדש: להיות כמות, אם פסולה תפסל, ואם היא כשרה תאכל כחומר שבה.

גם לגבי מנחה נאמר לעיל (פסוק יא): "כל אשר יגע בהם יקדש", ופירש רש"י "כל אשר יגע וגו', קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו ממנה. יקדש, להיות כמות שאם פסולה יפסלו ואם כשרה יאכלו כחומר המנחה".

ומה שרש"י חוזר על כך ומפרשו שוב, כאן, יש לומר שכוונתו היא להדגיש כי דין זה אינו גזירת הכתוב במנחה, אלא סברא היא, ולכן "הוא הדין לכל הקדשים" (רש"י ד"ה ישבר - פסוק הבא).

אלא שצריך עיון קצת שינויי הלשון של רש"י:

א. במנחה מעתיק בד"ה "כל אשר יגע וגו'"; ובחטאת - "כל אשר יגע בבשרה".

ב. במנחה כותב "קדשים קלים או חולין", ובחטאת - "כל דבר אוכל".

ג. במנחה כותב "יאכלו כחומר המנחה", ובחטאת - "תאכל כחומר שבה".

ו, כא

ובלי חרש אשר תבשל בו ישבר ואם בכלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים ישבר: לפי שהנליעה שנזלעת זו נעשה נותר, והוא הדין לכל הקדשים.

ומורק: לשון ממרוקי הנשים (אסתר ב, יב), אשקורי"ר זלע"ז.

ומורק ושוטף: לפלוט את זליעתו, אבל כלי חרס למדך הכחוש כאן שאינו יוצא מידי דפיו לעולם.

צריך ביאור:

א. (בדיבור המתחיל "ישבר"). מנין לו שהחיוב הוא מטעם נותר (ולכן זה שייך בכל הקדשים), ולא (כפי שמשמע לכאורה מפשטות הכתובים) שזהו דין מיוחד בחטאת (מצד החומר שבו), וכמו הדין שבפסוק הקודם "ואשר יזה מדמה על הבגד גו' תכבס במקום קדוש", שאינו אלא בחטאת בלבד.

ב. (בדיבור המתחיל "ומורק ושוטף"). פירושו בפסוק זה הוא המשך ישר לפירושו בדיבור המתחיל ישבר, ואם כן מדוע מפסיק ביניהם בפירוש תיבת "ומורק" (ובדרך כלל נוהג לפרש תחילה את תוכן הענין ואחר כך את פירוש התיבה - ראה רש"י בראשית ג, טז. ריש פרשת נח. ועוד).

ג. "למדך הכתוב כאן" - הרי אפשר ללמוד דין זה מ"ישבר": מכיון שכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם, לכן אין לו תקנה אלא בשבירה.

והביאור:

בפסוק הקודם נאמרו שני דינים מחולקים. הראשון הוא דין בבשר חטאת, "כל אשר יגע בבשרה (כל דבר אוכל אשר יגע ויבלע ממנה, רש"י) יקדש" (להיות כמוה אם פסולה תפסל, ואם היא כשירה תאכל כחומר שבה, רש"י). והשני הוא דין בדם חטאת - "ואשר יזה מדמה על הבגד גו' תכבס במקום קדוש". והדיוק בזה הוא "יזה" - אין זו בליעה באופן שהדם מתערב בכללות מציאות הבגד, אלא רק שבבגד מצוי דם חטאת ויש להוציאו (ולכן יש לכבס את מקום הדם בלבד, כפירוש רש"י שם, ולא כל הבגד).

ולפי זה: מכיון שבפסוק שלנו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו", היינו חסרון מחמת שהבשר נבלע בכלי באמצעות בישול, מסתבר שדין זה הוא בסוגו של הדין הראשון שבפסוק הקודם, היינו שכתחילה מבאר הכתוב דין בליעה במאכל ואחר כך דין בליעה בכלי. ולכן מפרש שהחיוב של "ישבר" הוא מטעם איסור נותר, שכן אז יש לשני הדינים אותו גדר: כשם שהדין של "יקדש" אינו גזירת הכתוב מצד חומר חטאת (שכן מצינו דין זה גם במנחה - פסוק יא), אלא סברא, שבליעת (טעם) הבשר משנה את הדבר הכולע ובאופן שהוא נעשה "כמוה" - כן גם דין הבליעה בכלי חרס אינו גזירת הכתוב (מצד חומר חטאת) אלא סברא - "לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר".

לפי זה מובן גם מדוע אין ללמוד מ"ישבר" שבליעת כלי חרס אינה יוצאת ממנו לעולם: מסתבר ש"ישבר" דומה ל"יקדש" שבפסוק הקודם, שכשם שכאשר בשר חטאת בלוע במאכל נעשה המאכל "כמוה", היינו שדיני הבשר חלים גם על המאכל - הוא הדין גם לכלי שבלע מבשר חטאת: מחמת בליעת הנותר שבכלי חל על הכלי עצמו דין נותר (כאילו נאמר שהכלי נעשה "נותר"), ונמצא שחיוב השבירה אינו רק מצד הבליעה שבכלי אלא גם מצד הכלי עצמו. לכן אין ללמוד מ"ישבר" שבליעת כלי חרס אינה יוצאת ממנו לעולם, שכן יתכן שאפשר להפליט את הבליעה (כגון על ידי הגעלה) ומכל מקום עדיין נשאר חיוב לשבור את הכלי בגלל שהוא עצמו נעשה "נותר", כנ"ל; ודוקא מזה שבכלי נחושת מועלת פליטת הבליעה באמצעות מריקה ושטיפה ואין חיוב לשבור את הכלי (ואילו בכלי חרס אין הדבר כן) - אפשר להוכיח שבכלי חרס אי אפשר להפליט את הבלוע בו.

אלא שלפי זה מוכח דלא כנ"ל - מזה שבכלי נחושת אין חיוב לאבדו (לאחר פליטת הבליעה) מוכח, לכאורה, שחיוב ד"ישבר" בכלי חרס אינו דין על הכלי אלא על הבלוע בו?

וכדי להסביר שאין הוכחה מכלי נחושת לכלי חרס מפסיק רש"י בין פירושו על כלי חרס לפירושו על כלי נחושת ומפרש "ומורק - לשון תמרוקי הנשים", שפירושו "דברים המצחצחים" (רש"י אסתר שם), כדי להבהיר שדין מריקה ושטיפה בכלי נחושת אכן דומה לדין (השני הנ"ל) בגד שהוזה עליו מדם חטאת. פירוש: הדין של כלי חרס בפסוקנו (שאין הבליעה יוצאת ממנו) דומה לדין הראשון שבפסוק הקודם (בליעת בשר חטאת במאכל), שמכיון שאי אפשר להוציא את הבליעה מהמאכל לכן "יקדש, להיות כמוה", ומעין זה בכלי חרס, שנעשה "כמוה" (על ידי בליעת נותר), ולכן חל על הכלי עצמו דין שבירה, כנ"ל. ואילו הדין של כלי נחושת שבפסוקנו (שבו אפשר להפליט את הבליעה) הוא מעין הדין השני שבפסוק הקודם (בליעת דם חטאת בבגד), שמכיון שאפשר להוציא את הדם מן הבגד יש לכבס אותו, ומעין זה בכלי נחושת - מכיון שניתן להוציא את הבליעה ממנו אין כאן חיוב שבירה (- שריפת נותר) על הכלי, אלא על הבליעה בלבד).

על פי הנ"ל יש לומר יתירה מזו, שבזה שרש"י מפסיק בין שני הפירושים עם פירוש מלת "ומורק" הוא מבהיר שדין מריקה ושטיפה ודין שבירה הם שני גדרים שונים (ולא שעל ידי שניהם נפעל אותו הענין - שריפת נותר):

כשם שדין כיבוס בבגד שהוזה עליו מדם חטאת אינו קשור עם איסור או פסול בדם זה, אלא שהתורה חידשה שיש בזה חיוב כביסה, כמו כן החיוב של מריקה ושטיפה בכלי נחושת אינו מצד איסור נותר בבליעה (כמו בכלי חרס), אלא מחמת הגדר של בשר חטאת שבה, כדלהלן.

לביאור הדברים יש להקדים שתי שאלות נוספות ברש"י:

א. כיצד מתאים לומר "שהבליעה... נעשה נותר", והרי משמעות מלת "נותר" היא שיריים ממה שנאכל קודם, היינו שזה שייך רק בדבר הניתן לאכילה, ואילו מה שנבלע בכלי אינו בגדר אכילה ואם כן איך הוא בגדר נותר.

ב. מאחר שחיוב השבירה הוא מחמת הנותר שבכלי, נמצא שאין חיוב זה חל אלא לאחר שעבר זמן אכילת הקרבן, ואם כן הי' לו להכתוב לבאר שרק אז יש לשבור את הכלי (כדי "לשרוף" את הנותר).

והביאור:

רש"י מתרץ שאלות אלו בדיוק לשונו "לפי שהבליעה... נעשה נותר", שכוונתו שמיד עם הבליעה עצמה נעשה נותר. פירוש: הגדר של נותר בדרך הפשט אינו שלאחר זמן האכילה היא הופכת לאיסור נותר, אלא הבשר נעשה נותר בגלל אי-האפשרות לאכלו. היינו שבבשר קדשים ישנם שני חיובים: מצות האכילה. שהיא

עיקר החיוב; ואם אי אפשר לאכול אסור להשהותו ויש לשרפו מיד. מובן, אם כן, שבזה גופא שטעם הבשר נבלע בכלי ומתבטל מגדר אוכל - נעשה מיד נותר ויש לשרפו, ובכלי חרס מקיימים חיוב זה על ידי שכירת הכלי - "ישבר".

לפי זה מובן ההבדל בין כלי חרס לכלי נחושת:

לגבי גדר זה ^{הערות} (שהנותר נעשה על ידי הבליעה עצמה) יש לומר שהוא רק בכלי חרס, ואם כן אי אפשר שיבוא הבלוע בו לידי אכילה, מאחר שאינו יוצא ממנו לעולם; ואילו בכלי נחושת עדיין יש אפשרות שתבוא לידי אכילה על ידי זה שיבשלו בכלי זה מאכל אחר ואז תכנס הבליעה למאכל זה ותאכל עמו, ואם כן אינו נעשה נותר. והחיוב של מריקה ושטיפה בכלי נחושת אינו בכדי להפליט בליעת איסור (נותר), אלא כדי לנקות את הכלי מטעם בשר חטאת, מעין כיבוס בגד שהוזה עליו דם חטאת.

ואתי שפיר המשך דברי ברש"י:

בתחלה הוא מפרש שבכלי נחושת החיוב של "ומורק, לשון תמרוקי הנשים", הוא בדוגמת הדין של "תכבס", "לפלוט את בליעתו" ("כיבוס", לא "שריפת נותר"); וכדי לבאר מדוע אין גם דין נותר בכלי נחושת מצד הבליעה כמו בכלי חרס, ממשיך "אבל כלי חרס... אינו יוצא מידי דפיו לעולם", שזוהי הסיבה שהנבלע בכלי חרס נעשה נותר.

ענינים מופלאים

בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ח הי"א-י"ד) פוסק הרמב"ם שהדין של "וכלי חרס גו' ישבר" הוא גזירת הכתוב בחטאת דוקא, ואילו דין מריקה ושטיפה בכלי נחושת הוא שוה בכל הקדשים; והראב"ד חולק עליו וסובר ששני הדינים שייכים לכל הקדשים.

על פי מה שנתבאר למעלה נמצא שלשיטת רש"י בלימוד בדרך הפשט יש כאן דעה שלישית: הדין של "ישבר", שהוא מצד שריפת נותר - הוא בכל הקדשים; ואילו דין מריקה ושטיפה הדומה ל"תכבס", הוא חומר מיוחד בחטאת (לא מצד דין נותר), ואינו בשאר הקדשים.

^{הערות}

שם: לפי שהבליעה שנבלעת זו נעשה נותר

רש"י מפרש שהחיוב הוא מצד הבליעה, ולא שהיא גזירת הכתוב מצד עצם הבישול, שכן גם בפסוק הקודם מדבר בדיני נבלעים.